

Б. М. Пунько,

доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького

ПОКАЗНИКОВО-СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ТА ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЦІ

У статті визначено характерні риси розвитку світового господарства та «Європейського проекту», проаналізовано основні макроекономічні показники економіки України. Виокремлено несприятливі чинники, які характеризують проблему «інноваційності» виробничого і людського факторів. Ідентифіковано існуючу українську модель зовнішньоекономічної діяльності. Виражено складні та багатофакторні функціональні взаємозв'язки розвитку національної економіки в сучасному глобальному середовищі за допомогою економіко-математичного моделювання.

Ключові слова: успішні стратегічні орієнтири, характерні макроекономічні показники, «інноваційність» виробничого та людського факторів, економіко-математичне моделювання.

Б. М. Пунько

**ПОКАЗАТЕЛЬНО-СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА И
ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЕ
МОДЕЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В ГЛОБАЛЬНОЙ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СРЕДЕ**

В статье определены характерные черты развития мирового хозяйства и «Европейского проекта», проанализированы основные макроекономические показатели экономики Украины. Вычленены факторы, которые характеризуют проблему «инновационности» производственного и человеческого факторов. Идентифицирована существующая украинская модель внешнеэкономической деятельности. Выражены сложные и многофакторные функциональные взаимосвязи развития национальной экономики в современной глобальной среде с помощью экономико-математического моделирования.

Ключевые слова: успешные стратегические ориентиры, характерные макроекономические показатели, «инновационность» производственного и человеческого факторов, экономико-математическое моделирование.

B. M. Pun'ko

**INDEX-STATISTICAL ESTIMATION AND
ECONOMIC-MATHEMATICAL DESIGN OF NATIONAL
ECONOMY DEVELOPMENT IN GLOBAL ECONOMIC
ENVIRONMENT**

In the article the typical features of development of the world economy and the «European project» are specified, the characteristic macroeconomic indexes of economy of Ukraine are analysed. Unfavorable factors which express the problem of «innovation» of production and human factors are shown. The existent Ukrainian model of foreign economic activity is identified. Complex and multivariable functional interconnections of development of national economy in the modern global environment by means of economic-mathematical design are presented.

Key words: successful strategic orienteers; characteristic macroeconomic indexes; «innovation» of production and human factors; economic-mathematical modelling.

Постановка проблеми. Проблема показниково-статистичної оцінки та економіко-математичного моделювання розвитку національної економіки у глобальному економічному середовищі є актуальною. Однак у статистичному щорічнику України відсутній розділ: «Міжнародна статистика», який би містив перелік головних показників на глобальному рівні економіки. Розділ «Зовнішньоекономічна діяльність України» не повною мірою відображає актуальні показники, необхідні в сучасних умовах, для співставлення кількісних показників та якісних параметрів української економіки, наприклад, із розвинутими країнами. Представлена стаття є третьою у започаткованій автором серії статей наукового напрямку: «Емпіричні дослідження причинно-наслідкових зв'язків на глобальному рівні економіки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці приділяють значну увагу дослідженню тенденцій розвитку різних сфер економіки в умовах глобалізації [1–8]. У науковій літературі докладно висвітлені проблеми

розвитку 1) фінансових ринків; 2) європейської інтеграції; 3) систем соціального захисту; 4) світового ринку послуг; 5) ринку страхування; 6) конкурентної та фінансової стратегій транснаціональних корпорацій; 7) інноваційних факторів та ін. Але у цих дослідженнях відсутня комплексна і системна наукова відповідь стосовно поліфакторної показниково-статистичної оцінки та економіко-математичного моделювання розвитку національної економіки у глобальному середовищі.

Мета статті: дослідження емпіричних даних щодо формування успішних стратегічних орієнтирів розвитку економіки, включаючи «героїчні програмні зусилля» творення стратегії розвитку вітчизняної економіки українськими урядами, які поки що не давали особливих результатів розвитку української економіки; визначення характерних рис розвитку світового господарства і «Європейського проекту»; аналіз основних макроекономічних показників економіки України; виокремлення несприятливих факторів, які відбивають проблему «інноваційності» виробни-

чого та людського факторів; ідентифікація існуючої української моделі зовнішньоекономічної діяльності; вираження складних і багатofакторних функціональних взаємозв'язків розвитку національної економіки в сучасному глобальному середовищі засобами економіко-математичного моделювання.

Основні результати дослідження. Без формування стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки не відбулася б жодна розвинута країна. Ми не знали б таких понять, як «шведська модель економіки», «німецька модель економіки», «індійська модель економіки», «канадська модель економіки», «китайська модель економічного дива» тощо. Будь-яка розвинута економіка має, по-перше, ознаки національного походження; по-друге, історію успішності або неуспішності, що залежить від політики урядів та їх лідерів; по-третє, розроблені стратегії розвитку. Економічний досвід розвинутих країн дозволяє визначити основну формулу економічної успішності при формуванні стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки: високорозвинута національна економіка – сильнокерована країна. Поняття «сильнокерована країна» не слід ототожнювати із переслідуванням опонентів або опозиції, обмеженням підприємницької ініціативи, згортанням соціальних програм на догоду монополістичним колам і т. п.

Доводиться констатувати, що проблема моделювання високорозвинутої української національної економіки залишається на стадії «добрих намірів добрих людей»: не було доброї волі представників влади; не було достатнього економічного інтелекту; не було виважених колективних рішень. Наше урядування зводиться до «економічного політикування», а де економічний розвиток? Тому над цією проблемою слід працювати усього чесно науковому світові України під керівництвом уряду країни, який має бути налаштований на інтелект і прогресивні економічні зміни. Прикладний аспект вітчизняної економіки не ґрунтується на наукових основах. Творення стратегії розвитку України українськими урядами досі не мало особливих позитивних результатів. Її формування сучасним урядом теж набуває несистемних та навіть дещо недолугих ознак, про що зокрема свідчать назви інституцій або програм розвитку: «Національна Стратегічна Асамблея»; «Хай живе прорив!»; «Національна стратегічна надія»; «Защиточное общество, конкурентоспособная экономика, эффективное государство (2010–2014 гг.)»; «Україна-2015: Національна стратегія розвитку. Економіка»; «Стратегія від «Українського форуму» та ін. [9–10]. Сумбурність і хаотичність пропонувань у рамках цих стратегій заходів заздалегідь прогнозує їх нереалістичність та недієздатність; навіть якщо якийсь пункт і буде реалізовано «на замовлення» певних осіб або груп, то це, очевидно, не стосуватиметься суспільства у цілому. Основні стратегічні орієнтири розвитку національної економіки у глобальному середовищі повинні вибудовуватися за двома напрямками: стратегічний орієнтир № 1 – створення інститутів економіки знань; стратегічний орієнтир № 2 – перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку. Що стосується стратегічного орієнтиру № 1, то автор ще у 2002 р. сформулював ідею організації «Міжнародного інституту суспільства і економіки довкілля», у рамках якого можна вирішувати означені проблеми. Теоретичне обґрунтування стратегічного орієнтиру № 2 доцільно здійснити у запропонованому інституті, а практична реалізація цього орієнтиру залежить тільки від уряду [11, с. 45–55; 12, с. 47–55].

Розглянемо характерні риси розвитку світового господарства. У період 1970-х – 1990-х рр. відбувалося постійне зниження темпів приросту ВВП: від 4,6% у 1960-і рр. до 3,5% у 1970-і рр., 2,9% – у 1980-і та 2,6% в 1990-і рр. Від кінця 1980-х рр. до початку ХХІ ст. в результаті перемоги Заходу в «холодній війні» спостерігалось економічне, ідеологічне і геополітичне лідерство країн ліберально-демократичного капіталізму. Воно супроводжувалося перерозподілом на користь Заходу економічних, фінансових,

людських та інтелектуальних ресурсів, які в масовому порядку перетікали у США і Західну Європу. Зафіксовано падіння частки розвинених держав у світовому ВВП: у 2006 р. на провідні індустріальні країни Заходу («Велику сімку») припадало 41% світового ВВП, тоді як 50 років тому – 51%, тобто в перспективі лідерство Заходу в геоekonomіці не гарантоване. Донедавна вважалося, що Сполучені Штати приречені на одноосібне лідерство і навіть гегемонію у світі, але у 2006 р. частка Євросоюзу у світовому ВВП уперше перевищила частку США [13].

«Європейський проект» теж починає давати збої – гальмуються процеси розширення ЄС, є тенденції щодо виходу, а то й виключення «зі списку» окремих «кризових» країн. Даються взнаки прогресуюче старіння населення та агресивне небажання численних емігрантів із колишніх колоній асимілюватися в європейському культурному середовищі. Спроби прийняти єдину Конституцію Євросоюзу було заблоковано громадянами Нідерландів і Франції, а намагання виробити єдину зовнішню політику за найменшим спільним знаменником призводять до відносного послаблення об'єднаної Європи. Обмеженість ресурсів для підтримки розвитку в нових країнах – членах ЄС все більше орієнтує їх на використання національних ресурсів розвитку для скорочення свого відставання від країн – лідерів світу.

Основні прогнозовані економічні фактори розвитку світової економіки в найближчі 5–10 років: 1) масштабне використання сучасних технологій у країнах, що розвиваються; 2) перетворення Китаю та Індії на головних локомотивів світового економічного зростання; 3) старіння населення в розвинених країнах на тлі швидкого збільшення населення у країнах, що розвиваються; 4) прискорення інновацій, посилення їх впливу на економічний розвиток.

В Україні, починаючи з 2005 року, змінюється модель економічного і політичного розвитку шляхом послідовної транснаціоналізації на основі імпортного капіталу; «інноваційність» розвитку в більшості складових залежить від ініціатив вищого менеджменту ТНК, а не політики національних урядів. Аналітична оцінка показує, що відбувся непрогнозований і неконтрольований перехід до імпортозалежної моделі зовнішньоекономічної діяльності. Попри світову фінансово-економічну кризу, за підсумками 2008 року, Україна зберегла високі темпи нарощування експорту й імпорту на тлі значного уповільнення темпів зростання ВВП і промислового виробництва. Обсяги експорту товарів у 2008 р. збільшилися порівняно із 2007-м на 35,9% – до \$67,7 млрд., а імпорт зріс на 41,1% і сягнув \$86 млрд. У реальному періоді ми бачимо негативний вплив зовнішньоекономічної діяльності на макроекономічні результати через її недостатнє регулювання, а як наслідок – маємо недостатній рівень розвитку економіки нашої країни. Характерні макроекономічні показники економіки України подано в *табл.*

Проблема «інноваційності» виробничого та людського факторів одночасно характеризується рядом несприятливих факторів: 1) «інноватизація економіки» занадто «задерев'яніла», можна нарахувати близько 2 тис. актів, які не сприяють інноваційній активності; 2) господарські структури не мають достатньої економічної мотивації у вирішенні завдань технологічної і структурної модернізації виробництва, формування та освоєння нових товарних ринків; 3) низький інноваційно-технологічний рівень виробництва впливає навіть на таку, здавалося б, успішну галузь, як металургія, продукція якої лише частково покриває потреби внутрішнього ринку; 4) не вдається зупинити тенденцію старіння основних фондів, що негативно впливає на ефективність виробництва і приховує у собі перманентну загрозу техногенних катастроф; 5) недостатнє інноваційне позиціонування України в геоekonomічному просторі, відсутність кроків, спрямованих на якісну зміну участі країни в міжнародних економічних процесах, враховуючи нову розстановку сил у світовій економіці; 6) брак належного розуміння ролі людського фактора і відповідне другорядне ставлення до нього (у сучасних розвинутих

Таблиця
Основні макроекономічні показники економіки України

№ з.п.	Показник	Величина та характеристика показника
1.	Рівень споживання населення	За підсумками 2007 р. відповідає рівню 1990 р.
2.	Рівень інвестування	У 2007 р. не перевищив навіть 40%.
3.	Зростання заборгованості банківського сектору для обслуговування зовнішнього боргу України	У 2006 р. досягло рекордної позначки у \$8 млрд.
4.	Зростання заборгованості інших секторів економіки України	У 2006 р. становило \$6,6 млрд.
5.	Обсяг валового зовнішнього боргу	На 1 січня 2007 р. становив \$54,5 млрд. (51,2% ВВП), збільшившись упродовж року на \$14,9 млрд. (37,3%) проти \$9 млрд. (29,3%) у 2005 р.
6.	Структура валового зовнішнього боргу	72% становлять довгострокові зобов'язання.
7.	Ціни на природний газ	У 1994–2005 рр. зросли в Росії від \$83,25 за 1 тис. куб. м до \$212, у США – від \$68,94 до \$319,03.
8.	Орієнтовна ціна на природний газ для України	На 2012 рік – понад \$400 за 1 тис. куб. м.
9.	Сумарний експорт та імпорт	2000–2004 рр. – період реалізації експорту орієнтованої моделі; від 2006 р. – період реалізації імпорту орієнтованої моделі; від 2008 р. (рік вступу до СОТ) – переважання імпорту над експортом становило понад 8%.
10.	ВВП країни	У 2008 р. склав \$337 млрд.
11.	Чисельність населення	45 700 395 (липень 2009 р.) – 28-е місце у світі за цим показником.
12.	ВВП на душу населення	У 2008 р. – \$7300. Для порівняння: у 1994 р. ВВП становив \$109,5 млрд., тобто на душу населення припадало \$2200.
13.	Державний та гарантований державою борг України	Станом на 31 серпня 2009 р. становив 280 млрд. 510 млн. 565,03 тис. грн., або 35 млрд. 112 млн. 99,73 тис. дол. США, що дорівнювало \$768 на одну особу. У вересні 2011 р. – 360,5 млрд. грн. (оптимістичне порогове значення – 370,0 млрд. грн.).
14.	Площа (територія) країни	У 2008 р. становила 603 550 кв. км (за даними 1994 р. – 603 700 кв. км).
15.	Приріст прямих іноземних інвестицій (вкладених іноземними інвесторами або збільшення капіталу нерезидентів)	За 2009 р. склав \$5,6 млрд. У цілому за 2009 р. приріст сукупного обсягу іноземного капіталу, з урахуванням його переоцінки, втрат і курсової різниці, дорівнював близько \$4,4 млрд., або 72,6% рівня відповідного періоду попереднього року.
16.	Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, вкладених в Україну	На 1 січня 2010 р. становив \$40,0 млрд., що в розрахунку на одну особу склало \$872,6, а в розрахунку на 1 кв. км території – \$66,2 тис.
17.	Девальвація гривні	Відносно доларової прив'язки (зміна валютного курсу у нашому випадку – знецінення гривні): \$1 – 2 грн.; \$1 – 4 грн.; \$1 – 8 грн.

Джерело: Складено автором на основі [9; 10; 13; 14]

економіках цьому фактору приділяється більша увага, ніж виробничому, або принаймні – однакова).

Складні та багатofакторні функціональні взаємозв'язки розвитку національної економіки в сучасному глобальному середовищі, окрім оціночної аналітики, потребують чіткого вираження засобами економіко-математичного моделювання. Істинна логічно-об'єктивна цільова функціональна модель (цільова функція) розвитку національної економіки має такий вигляд:

$$KE = F(X_1, X_2, X_3, \dots, X_n) \rightarrow \min(\max) \rightarrow "+" (" - ")$$

де KE – критерій (показник) ефективності національної економіки;

$F(X_1, X_2, X_3, \dots, X_n)$ – залежність значення критерію від конкретних параметрів (фактори, чинники, поставлені завдання, економічні інструменти тощо);

$\min(\max) \rightarrow "+" (" - ")$ – досягнення мінімальних (негативних) або максимальних (позитивних) значень критерію (показника) ефективності національної економіки або відповідного впливу на критерій (показник).

У представлений нами цільовій функціональній моделі: X_1 – організаційно-інституційний механізм; X_2 – сприятливі (несприятливі) фактори участі України у СОТ; X_3 – фактори глобального середовища, їх адаптація; X_4 – фактори розвитку національної економіки; X_5 – ключові стратегічні завдання розвитку національної економіки; X_6 – економічні інструменти вирішення завдань національної економіки. Тоді формула набуде реального змістовного наповнення:

$$KE = F(X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6) \rightarrow \min(\max) \rightarrow "+" (" - ")$$

Економіко-математичний вираз цієї цільової функції розвитку національної економіки можна представити через показник приросту (спаду) валового внутрішнього продукту (ВВП) як функцію від наявного і задіяного економіко-екологічного потенціалу країни:

$$\Delta \text{ВВП} = F(EE_1, EE_2, EE_3, EE_4) \rightarrow \min(\max) \rightarrow "+" (" - ")$$

де $\Delta \text{ВВП}$ – приріст (спад) показника валового виробленого продукту (у грн. або \$ США);

$F(EE_1, EE_2, EE_3, EE_4)$ – відповідно економічний ефект від сировинного потенціалу (EE_1); екологічного потенціалу (EE_2); соціального потенціалу (EE_3); економічного потенціалу (EE_4).

Обмеження: перше – $\Delta \text{ВВП}$ зі знаком «+», позитивне значення для росту національної економіки; друге – $\Delta \text{ВВП}$ зі знаком «-», негативне значення для росту національної економіки.

Існуюча методологія визначення ВВП передбачає можливість застосування ряду методів (залежно від підходу щодо елементного складу ВВП), як-от: 1) виробничий; 2) розподільчий; 3) кінцевого використання; 4) у міжнародній статистиці – метод інфлювання і дефлювання. Інфлювання – це збільшення показників ВВП для років, що передують року, прийнятому за базу. Такий перегляд рівнів номінального ВВП у бік підвищення ґрунтується на визнанні того, що ціни в базовий період були нижчими, а тому показники номінального ВВП занижували реальний обсяг продукції цих років. Дефлювання – це зменшення показників ВВП для років, що слідує за роком, прийнятим за базовий (якщо ціни в ці роки зростали), оскільки показники номінального ВВП завищують реальний обсяг продукції цих років.

Цікавим видається рекомендований варіант розрахунку ВВП на 1 особу (у грн. або \$ США) за формулою, яка не співпадає з існуючою методологією визначення цього показника, але яка дає можливість проводити порівняльні розрахунки, аби підняти рівень точності розрахунків ВВП. Запропонований спосіб розрахунку ВВП можна умовно назвати «методом сукупних витрат суспільної економіки».

$$\Sigma \text{ВВП} = \Sigma \text{ВП} + \Sigma \text{Ін} + \Sigma \text{ВБ} + \Sigma \text{ЕЧ} / N_{\text{осіб}}$$

де: $\Sigma \text{ВВП}$ – сумарний обсяг вартісного показника валового виробленого продукту (у фактичному розумінні – сукупних витрат суспільної економіки, які базуються на загальних реальних економічних доходах) на 1 особу (у грн. або \$ США);

$\Sigma \text{ВП}$ – сумарний обсяг вартісного показника витрат попиту, або споживчих витрат домашніх господарств і суспільства;

$\Sigma \text{Ін}$ – сумарний обсяг вартісного показника інвестицій в економіку (внутрішні та зовнішні);

$\Sigma \text{ВБ}$ – сумарний обсяг вартісного показника витрат державного бюджету;

$\Sigma \text{ЕЧ}$ – сумарний обсяг вартісного показника чистого експорту, або переважання експорту над імпортом. Тобто чистий експорт розраховується як математична різниця експорту (Е) та імпорту (І);

$N_{\text{осіб}}$ – чисельність населення країни на конкретний період часу.

Застосування на практиці цих підходів потребує розробки системної методології та методики економіко-мате-

матичного моделювання складних і багатофакторних функціональних взаємозв'язків розвитку національної економіки в сучасному глобальному середовищі.

Висновки. Досліджено емпіричні дані щодо формування успішних стратегічних орієнтирів розвитку економіки, включаючи «героїчні програмні потуги» творення стратегії розвитку вітчизняної економіки українськими урядами. Визначено характерні тенденції розвитку світового господарства та «Європейського проекту», проаналізовано динаміку основних макроекономічних показників економіки України. Окреслено несприятливі фактори, які формують проблему «інноваційності» виробничого і людського факторів, ідентифіковано існуючу українську модель зовнішньоекономічної діяльності. Виражено складні та багатофакторні функціональні взаємозв'язки розвитку національної економіки в сучасному глобальному середовищі мовою економіко-математичного моделювання.

До переліку перспективних макроекономічних показників, які є актуальними для відображення причинно-наслідкових зв'язків на глобальному рівні економіки, пропонуються: світовий обсяг ВВП; обсяг і структура світового імпорту (в т.ч. українського); обсяг та структура світового експорту (в т.ч. українського); структура розподілу світового ВВП серед груп населення (багаті, бідні, середній клас); структура розподілу світового ВВП серед країн Європи, Азії, Америки, СНД тощо; сальдо зовнішньої торгівлі України; ВВП внутрішньої економіки на 1 особу; ВВП зовнішньої економіки на 1 особу; частка (співвідношення) ВВП внутрішньої економіки до ВВП зовнішньої економіки та інтегральний ВВП; динаміка (індекси ВВП); економічна, екологічна, сировинна, соціальна складові ВВП; динаміка (індекси) відтворення економіко-екологічного потенціалу країни; інвестиційно-інноваційні показники України тощо. Окремі міжнародні статистичні показники акумулюються Організацією Об'єднаних Націй, Світовим банком, але необхідні урядові рішення, які б стимулювали ці міжнародні організації надавати статистику принаймні уряду та викладачам економічних факультетів українських університетів.

Література

1. Фурсова О. В. Фінансовий компонент розвитку глобальної торговельної інтеграції : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / Фурсова Олена Вікторівна. – К., 2006. – 216 с.
2. Кредісов О. А. Розвиток європейської інтеграції в умовах глобалізації світової економіки : дис. ... канд. екон. наук :

- 08.05.01 / Кредісов Олександр Анатолійович. – К., 1999. – 202 с.
3. Сіденко С. В. Розвиток систем соціального захисту в умовах глобалізації економіки : дис. ... д-ра екон. наук : 08.05.01 / Сіденко Світлана Володимирівна. – К., 1999. – 406 с.
4. Тіпанов В. В. Розвиток світового ринку послуг в умовах глобалізації економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / Тіпанов Владислав Вікторович. – К., 2006. – 206 с.
5. Шевченко В. І. Розвиток ринку страхових послуг в умовах глобалізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / Шевченко Володимир Іванович. – К., 2005. – 218 с.
6. Кияк А. Т. Конкурентна стратегія транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації світогосподарського розвитку : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / Кияк Андрій Тарасович. – К., 1999. – 195 с.
7. Адаманова З. О. Інноваційні фактори економічного розвитку в умовах глобалізації : дис. ... д-ра екон. наук : 08.05.01 / Адаманова Зейнеб Османівна. – К., 2006. – 436 с.
8. Кутовенко А. М. Розвиток фінансових стратегій транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / Кутовенко Андрій Миколайович. – К., 2003. – 220 с.
9. Національна стратегічна надія [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВГО «Успішна Україна». – Режим доступу : [http://www.uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/240\(242,258,260-264,268-269,270-273\).html](http://www.uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/240(242,258,260-264,268-269,270-273).html)
10. Україна – 2015: Національна стратегія розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uf.org.ua/news/550/>
11. Пунько Б. М. Міжнародний інститут суспільства і економіки доквілля : всеукр. наук. конф. «Освіта як фактор національної безпеки» / Б. М. Пунько // Академія муніципального управління, 20 грудня 2002 р. – К., 2002. – С. 45–55.
12. Пунько Б. М. Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки в глобальному середовищі / Б. М. Пунько // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. – К. : НАУ, 2011. – С. 47–55.
13. Соскин О. Когда Азаров и Янукович пришли к власти, госдолг составлял 39,8 млрд. долларов, сейчас – 62 [Электронный ресурс] / О. Соскин. – Режим доступа : http://censor.net.ua/news/186706/kogda_azarov_i_yanukovich_prishli_k_vlasti_gosdolg_sostavlyal_398_mlrld_dollarov_seychas_62_soskin
14. Бжезінський Зб. Кращі відносини України з Росією можуть мати парадоксальний наслідок [Електронний ресурс] / Збігнєв Бжезінський. – Режим доступу : <http://zik.ua/ua/news/2011/07/10/297785>

Стаття надійшла до редакції 1 березня 2012 року

ЕКОНОМІЧНИЙ ЧАСОПИС-XXI

Журнал для національної еліти України

ПЕРЕДПЛАТИ І ДОЛУЧАЙСЯ!